

Structural Model of Death Anxiety in Soldiers Based on Social Intelligence, Moral Intelligence and Religious Orientation

Ghaffari M.* PhD, Esmali A.¹ PhD

* Department of Psychology, Faculty of Psychology & Educational Sciences, Payame Noor University (PNU), Tehran, Iran.

¹ Department of Psychology, Faculty of Humanities, Maraghe University, Maraghe, Iran.

ABSTRACT

How to cite this article

Ghaffari M, Esmali A. Structural Model of Death Anxiety in Soldiers Based on Social Intelligence, Moral Intelligence and Religious Orientation. Journal of Police Medicine. 2019;8(4):183-188

*Correspondence:

Address: Nakhil St, Lashkarak Highway, Tehran 19395-4697, Payame Noor University
Phone: (+98) 2332-0000
Fax: (+98) 2244-1511
Mozaffar.ghaffari@yahoo.com

Article History

Received: 2019/05/18

Accepted: 2019/08/13

ePublished: October 7, 2019

AIMS. The aim of this study was to design the soldiers' death anxiety structural model based on social intelligence, moral intelligence and religious orientation.

MATERIALS & METHODS. 340 soldiers in Maragheh in 2018 were enrolled in this study using cluster sampling. Lennick & Kiel moral intelligence questionnaire, Tromso social intelligence scale, Templer death anxiety scale and Allport & Ross religious orientation questionnaire were used for data collection. The data were analyzed by Pearson correlation coefficient, Bootstrap and Sobel test using SPSS and Amos22.

FINDINGS. The direct effect of moral intelligence, social intelligence and intrinsic religious orientation were significant in estimating soldiers' death anxiety. The indirect effect of moral intelligence (t-value=4.7) and social intelligence (t-value=4.4) by mediating internal religious orientation on the soldiers' death anxiety were significant. Generally, 30% of death anxiety variance was explained by the variables of the model.

CONCLUSION. Death anxiety can be reduced by enhancing social intelligence, moral intelligence and intrinsic religious orientation.

KEYWORD: Death Anxiety; Social Intelligence; Moral Intelligence; Religious Orientation

مدل ساختاری اضطراب مرگ در سربازان، براساس متغیرهای هوش اجتماعی، هوش اخلاقی و جهت‌گیری مذهبی

مظفر غفاری * PhD

گروه روان‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

احمد اسمعیلی PhD

گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه مراغه، مراغه، ایران

چکیده

اهداف: مطالعه حاضر با هدف طراحی مدل ساختاری اضطراب مرگ در سربازان، براساس متغیرهای هوش اجتماعی، هوش اخلاقی و جهت‌گیری مذهبی انجام گرفت.

ابزار و روش‌ها: پژوهش حاضر، همبستگی از نوع معادلات ساختاری بود. نمونه آماری شامل ۳۴۰ نفر از سربازان پادگان ارتش شهرستان مراغه در سال ۱۳۹۷ بودند که به روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه هوش اخلاقی لینک و کیل، مقیاس هوش اجتماعی ترومسو، مقیاس اضطراب مرگ تمپلر و مقیاس جهت‌گیری مذهبی آلپورت و راس استفاده شد. داده‌ها با استفاده از آزمون ضریب همبستگی پیرسون، بوت‌استرپ و سوپل مورد تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: هوش اخلاقی، هوش اجتماعی و جهت‌گیری مذهبی درونی، رابطه منفی معناداری با اضطراب مرگ داشتند (۲ به ترتیب ۰/۴۳۴، ۰/۳۸۵ و ۰/۴۴۵، $P < ۰/۰۱$). براساس نتایج آزمون سوپل، اثر غیرمستقیم هوش اخلاقی (t-value=۴/۷) و هوش اجتماعی (t-value=۴/۴) با میانجی‌گری جهت‌گیری مذهبی درونی، در تبیین اضطراب مرگ در سربازان معنادار بود.

نتیجه‌گیری: با تقویت هوش اخلاقی، هوش اجتماعی و جهت‌گیری مذهبی درونی، می‌توان اضطراب مرگ در سربازان را کاهش داد.

کلیدواژه‌ها: هوش اجتماعی، هوش اخلاقی، جهت‌گیری مذهبی، اضطراب مرگ، سرباز

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۲/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۵/۱۸

تاریخ انتشار الکترونیک: ۱۳۹۸/۷/۱۵

* نویسنده مسئول: Mozaffar.ghaffari@yahoo.com

مقدمه

میزان اختلالات روانی در بین سربازان و پرسنل نیروهای نظامی به‌علت ماهیت و ویژگی‌های شغلی آنان، به‌نسبت زیاد است^[۱]. از جمله این اختلالات شایع، اضطراب مرگ است^[۲]. اضطراب مرگ مفهومی هشت بعدی است که افکار، ترس‌ها و هیجانات مرتبط با پایان زندگی را شامل می‌شود^[۳]. این هشت بعد عبارتند از: ۱- ترس از مردن، ۲- ترس از مرگ زودهنگام، ۳- نگرانی از مرگ افراد مورد علاقه، ۴- فوبی مرگ، ۵- هراس از تباهی، ۶- ترس از بدن پس از مرگ، ۷- ترس از ناشناخته بودن مرگ و ۸- ترس از مرده^[۴]. فردی که از اضطراب مرگ رنج می‌برد، احساس خوشایندی از زندگی نداشته و علاوه بر لذت‌بخش نبودن زندگی برای وی، احساس پوچی و بی‌معنایی می‌کند^[۵].

یکی از راه‌های کاهش اضطراب مرگ در سربازان، شناخت عوامل ذهنی، جسمی و محیطی مؤثر بر آن است. فاکتورهای مختلفی

می‌توانند بر اضطراب مرگ در سربازان تأثیر داشته باشند که یکی از آنها هوش اجتماعی است. مفهوم هوش اجتماعی که اولین بار توسط تراندیک مطرح شد، قابلیت‌ها و توانایی‌هایی را در بر می‌گیرد که به تعامل اجتماعی سازنده منجر می‌گردد^[۶]. هوش اجتماعی متشکل از سواد، قابلیت شناختی و حساسیت عاطفی بوده و رفتارهای بین فردی شخص را هدایت می‌کند^[۷] و استعداد و توانایی پیوستن به اطرافیان و ایجاد تعامل با دیگران را نشان می‌دهد^[۸]. ابعاد سه‌گانه هوش اجتماعی عبارتند از: ۱- پردازش اطلاعات اجتماعی، ۲- آگاهی‌های اجتماعی و ۳- مهارت‌های اجتماعی^[۹]. این مهارت‌ها در کودکی جوانه می‌زنند و در طول زندگی شکوفا می‌شوند^[۱۰]. مطالعات گوناگونی اثر هوش اجتماعی بر اضطراب مرگ را در نمونه‌های مختلف (سالمندان، پرستاران، زنان خانه‌دار و ...) بررسی کرده‌اند و اغلب آنها رابطه معنادار منفی بین این دو امر را به اثبات رسانده‌اند^[۱۱-۱۴]؛ البته مطالعاتی هم موجودند که چنین اثری را مشاهده نکرده‌اند^[۱۵].

هوش اخلاقی با تعریف درک درست از خلاف، داشتن اعتقادات قوی و عمل به آنها و رفتار در جهت صحیح و درست^[۱۶]، توانایی دیگری است که احتمالاً می‌تواند روی اضطراب مرگ سربازان اثر داشته باشد. هوش اخلاقی هفت ارزش عمده دارد: همدلی، وجدان، خودکنترلی، احترام، مهربانی، تحمل و انصاف^[۱۷] و در حقیقت توانایی است که قواعد پویا و پایدار را سازمان‌دهی می‌کند و فعالیت فرد را در محیط زندگی هدایت می‌کند^[۱۸]. در مطالعه‌ای، نقش هوش اخلاقی در تبیین اضطراب مرگ نیروهای امدادی نشان داده شده است^[۱۹]. همچنین رابطه منفی آن با اضطراب مرگ در بین کارکنان آتش‌نشانی دیده شده است^[۲۰].

جهت‌گیری مذهبی، به‌طور خلاصه، نشان‌دهنده دیدگاه شخص نسبت به مذهب است و به دو طیف درونی و بیرونی تقسیم می‌شود. در جهت‌گیری بیرونی، منافع فردی، حفظ موقعیت اجتماعی و ارضای تمایلات، از مهم‌ترین مقاصد افراد در رفتارهای مذهبی است؛ و در جهت‌گیری درونی، مذهب در فرد گسترده و درونی شده و افراد براساس ارزش‌ها و باورهای درونی عمل می‌نمایند و به دنبال کسب معنا و ارزش برای رفتارهای خود هستند^[۲۱-۲۳]. در مطالعات مختلف، میزان اضطراب مرگ در افراد مذهبی، کمتر از افراد غیرمذهبی بوده^[۲۴-۲۵] و جهت‌گیری مذهبی درونی توانسته بیش از یک‌سوم از واریانس اضطراب مرگ را تبیین کند^[۲۶].

با این‌که طبق بررسی‌های محقق، تاکنون میزان شیوع اضطراب مرگ در بین سربازان کشور بررسی نشده، اما نتایج تحقیقات، بیانگر شیوع بالای اضطراب مرگ در بین سربازان سایر کشورها می‌باشد^[۲۷]. مطالعه حاضر درصدد بود ضمن بررسی وضعیت اضطراب مرگ در بین سربازان ایرانی، با استفاده از متغیرهای هوش اخلاقی، هوش اجتماعی و جهت‌گیری مذهبی، مدلی در این خصوص ارائه نماید. با توجه به نقش انکارناپذیر نیروهای نظامی و به‌ویژه سربازان در حفظ امنیت کشور و همین‌طور پرسترس بودن مشاغل نظامی، مطالعات در جهت ایجاد و حفظ سلامت روان این قشر، ضروری به‌نظر می‌رسد. این مطالعه نیز با اهتمام به موضوع اضطراب مرگ، متضمن قسمتی از مسائل مربوط به سلامت روان نظامیان است.

ابزار و روش‌ها

جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه سربازان پادگان شهرستان مراغه در سال ۱۳۹۷ تشکیل می‌دادند که ۳۰۰۰ نفر سرباز را شامل می‌شد.

است^[۳۳]. در مطالعه حاضر، ضریب آلفای کرونباخ در زیر مقیاس جهت‌گیری مذهبی درونی ۰/۸۵ و در زیرمقیاس جهت‌گیری مذهبی بیرونی ۰/۸۱ به دست آمد.

در پژوهش حاضر، داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون، بوت استراب و سوپل، با نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ و Amos نسخه ۲۲ مورد تحلیل قرار گرفتند و $P < 0/05$ به عنوان میزان معناداری در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

نمونه آماری مطالعه حاضر شامل ۳۴۰ نفر، ۲۰۰ نفر (۵۹٪) سرباز سیکل و ۱۴۰ نفر (۴۱٪) با تحصیلات دانشگاهی بود. ۱۸ نفر (۳/۵٪) بالای ۲۵ سال، ۱۲۳ نفر (۳۶/۲٪) ۲۰-۲۵ سال و ۱۹۹ نفر (۵۸/۵٪) کم‌تر از ۲۰ سال سن داشتند. میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمرات متغیرهای هوش اخلاقی، هوش اجتماعی، جهت‌گیری مذهبی درونی، بیرونی و اضطراب مرگ در جدول ۱ مشاهده می‌شود.

جدول ۱) میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر نمرات متغیرهای هوش اخلاقی، هوش اجتماعی، جهت‌گیری مذهبی درونی، جهت‌گیری مذهبی بیرونی و اضطراب مرگ

مقیاس‌ها و خرده‌مقیاس‌ها	میانگین	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
هوش اخلاقی	۷۵/۰۶	۷/۱۱	۲۰	۱۰۰
هوش اجتماعی	۱۵/۲۸	۱/۸۰	۰	۲۱
جهت‌گیری مذهبی درونی	۲۵/۰۳	۸/۷۹	۱۲	۶۶
جهت‌گیری مذهبی بیرونی	۲۴/۸۲	۷/۹۲	۹	۶۲
اضطراب مرگ	۱۰/۴۸	۱/۹۱	۱	۱۵

برای بررسی میزان همبستگی متغیرهای پیش‌بین با اضطراب مرگ در سربازان، از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج حاکی از ارتباط مثبت و معنادار بین هوش اخلاقی، هوش اجتماعی و جهت‌گیری مذهبی درونی و رابطه منفی با جهت‌گیری مذهبی بیرونی بود. (۲ به ترتیب برابر با ۰/۴۳۴، ۰/۳۸۵، ۰/۴۴۵ و ۰/۱۷۴). به‌عبارت دیگر، با تقویت هوش اخلاقی، هوش اجتماعی و جهت‌گیری مذهبی درونی، میزان اضطراب مرگ در سربازان کاهش یافت.

جدول ۲) ضرایب همبستگی ساده هوش اخلاقی، هوش اجتماعی، جهت‌گیری مذهبی درونی، جهت‌گیری مذهبی بیرونی و اضطراب مرگ

اضطراب مرگ	هوش اخلاقی	هوش اجتماعی	جهت‌گیری مذهبی درونی	جهت‌گیری مذهبی بیرونی
۱	۰/۴۳۴**	۰/۳۸۵**	۰/۴۴۵**	۰/۱۷۴**

$P < 0/05$ ** و $P < 0/01$ * (آزمون دو دامنه)

برای تعیین معنی‌داری روابط میانجی مدل، از آزمون بوت‌استراب استفاده شد. نتایج نشان داد که هوش اخلاقی، هوش اجتماعی و جهت‌گیری مذهبی درونی، در پیش‌بینی اضطراب مرگ در سربازان نقش دارند و در مجموع، ۳۰ درصد از واریانس اضطراب مرگ در سربازان، از طریق آنها تبیین می‌شود. همچنین نتایج آزمون سوپل نشان داد که اثر غیرمستقیم هوش اخلاقی ($t\text{-value} = 4/7$)

با استفاده فرمول نمونه‌گیری کوکران، ۳۴۰ نفر به روش تصادفی و پس از کدگذاری اسامی به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. ملاک ورود به پژوهش، داشتن تمایل همکاری با پژوهش‌گران، حداقل ۵ ماه سنوات خدمت و داشتن سواد خواندن و نوشتن بود.

برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسش‌نامه هوش اخلاقی لینک و کیل، مقیاس هوش اجتماعی ترومسو، مقیاس اضطراب مرگ تمپلر و مقیاس جهت‌گیری مذهبی آلپورت و راس استفاده شد.

مقیاس اضطراب مرگ: این مقیاس شامل ۱۵ آیتم بوده و توسط تمپلر (۱۹۷۰) ساخته شده است و نگرش به مرگ را می‌سنجد. آزمودنی‌ها پاسخ‌های خود را به هر سؤال، با گزینه‌های بلی یا خیر مشخص می‌کنند. نمره‌های این مقیاس می‌تواند بین صفر تا پانزده متغیر باشد که نمره بالاتر نشانگر اضطراب بیشتر افراد در مورد مرگ است. در فرهنگ اصلی، ضریب پایایی با آزمایی این مقیاس، ۰/۸۳ گزارش شده است. در ایران، پایایی و روایی این پرسش‌نامه توسط رجبی و برهانی مورد بررسی قرار گرفته و بر این اساس، ضریب پایایی تنصیفی را ۰/۶ و ضریب همسانی درونی را ۰/۷۳ گزارش کرده‌اند^[۲۸].

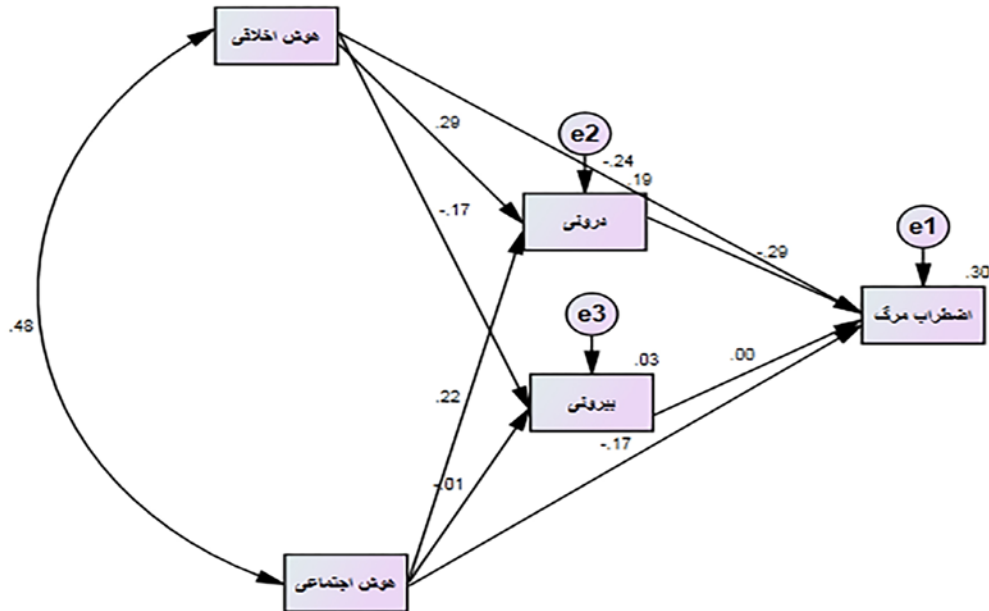
پرسش‌نامه هوش اخلاقی لینک و کیل: از ۴۰ سؤال تشکیل شده و به ۴ خرده‌مقیاس شامل درستکاری، مسئولیت‌پذیری، دلسوزی و بخشش تقسیم می‌شود. پاسخ‌دهندگان، به هر پرسش براساس لیکرت ۵ درجه‌ای پاسخ می‌دهند. هر پاسخ‌دهنده در مجموع امتیازی بین ۴۰ تا ۲۰۰ کسب می‌کند که با تقسیم آن بر ۲، امتیاز نهایی هوش اخلاقی وی، بین ۲۰ تا ۱۰۰ خواهد بود. لینک و کیل پایایی این آزمون را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۶ اعلام کرده‌اند^[۲۹]. اسمعیلی و همکاران نیز در پژوهشی میزان روایی آن را ۰/۹۰ برآورد نمودند^[۳۰]. سیادت و همکاران هم در تحقیق خود، پایایی آن را با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، معادل ۰/۹۴ برآورد نموده‌اند^[۳۱]. در پژوهش حاضر، پایایی این پرسش‌نامه با روش بازآزمایی در یک نمونه ۳۰ نفره و با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۸۷ برآورد گردید.

مقیاس هوش اجتماعی: این مقیاس توسط سیلورا و همکاران در سال ۲۰۰۱ ساخته شد و شامل ۲۱ آیتم است. در ایران، حاجی‌زاده به منظور بررسی اعتبار و پایایی مقیاس مذکور، آن را به‌طور همزمان با مقیاس هوش هیجانی، بر دانشجویان دانشگاه آزاد واحد اهواز اجرا نمود. ضریب همبستگی برای کل مقیاس برابر با $r = 0/6$ به‌دست آمد. ضرایب پایایی هوش اجتماعی را نیز با استفاده از روش آلفای کرونباخ و تنصیف محاسبه نموده که به ترتیب ۰/۸۳ و ۰/۸۰ بوده و بیانگر پایایی قابل قبول مقیاس مذکور است^[۳۲]. در پژوهش حاضر، برای محاسبه اعتباریابی، این مقیاس به‌طور همزمان با مقیاس هوش هیجانی اجرا شد که ضریب اعتبار همزمان آن با هوش هیجانی برابر با $r = 0/65$ و ضریب پایایی آن با روش آلفای کرونباخ ۰/۷۸ به‌دست آمد.

پرسش‌نامه جهت‌گیری مذهبی: این مقیاس توسط آلپورت و رأس (۱۹۶۲) ساخته و اعتباریابی شده است. دارای دو زیرمقیاس جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی و ۲۱ آیتم است که ۱۲ آیتم مربوط به زیرمقیاس اول و ۹ آیتم مربوط به زیرمقیاس دوم می‌باشد. زیرمقیاس اول، دامنه نمراتی از ۱۲ تا ۶۶ داشته و آلفای کرونباخ آن ۰/۷۶ و پایایی آن از طریق دونیمه‌سازی، ۰/۷۱ گزارش شده است. دامنه نمرات در زیرمقیاس دوم از ۹ تا ۶۲ بوده و آلفای کرونباخ آن برابر با ۰/۸۷ و پایایی آن از طریق دونیمه‌سازی، ۰/۸۰ ذکر شده

حاضر همچنین با نتایج تحقیق Aradilla-Herrero و همکاران که با آموزش هوش اجتماعی و هوش هیجانی، سبب کاهش اضطراب مرگ در سربازان شدند^[۱۳]، نیز همسو است؛ و همین‌طور مشابه با مطالعه‌ای که در آن دیده شد که برای کاهش اضطراب مرگ در بین سالمندان، لازم است توانایی هوش اجتماعی آنها تقویت شود^[۱۱].

و هوش اجتماعی ($t\text{-value} = ۴/۴$) با میانجی‌گری جهت‌گیری مذهبی درونی، در پیش‌بینی اضطراب مرگ در سربازان، دارای ارتباطی معنادار است. اما اثر غیرمستقیم هوش اخلاقی و هوش اجتماعی در تعامل با نقش واسطه‌ای جهت‌گیری مذهبی بیرونی، در پیش‌بینی اضطراب مرگ در سربازان، معنادار نیست (نمودار ۱).

نمودار ۱) ضرایب استاندارد مدل نهایی

برخلاف موارد مذکور و نتایج مطالعه حاضر، در پژوهشی دیگر، نتایج حاکی از کاهش اضطراب مرگ به‌دنبال رشد هوش اجتماعی نبود^[۱۵]. در تبیین این اختلاف می‌توان گفت که هوش اجتماعی، توانایی و قدرت تعامل سازنده با اطرافیان و نزدیکان است. این توانایی، علاوه بر این‌که سربازان را در برقراری تعامل و ارتباط سازنده با دیگران یاری می‌کند، فواید دیگری نیز در پی دارد که عبارتند از دست‌یابی آسان‌تر و بهتر به منابع حمایت اجتماعی که آنها نیز به‌نوبه خود می‌توانند نقش مهمی در حفاظت سربازان در برابر مشکلات و اختلالات روانی از جمله اضطراب مرگ داشته باشد. به‌عبارت دیگر، قوت هوش اجتماعی، به سازگاری، پذیرش و انجام رفتار موافق با محیط و تغییرات محیطی اشاره دارد و مفهوم متضاد آن، ناتوانی در هوش اجتماعی است که عبارت است از واکنش نامناسب و ناسازگارانه به محرک‌های اجتماعی به نحوی که برای خود فرد یا دیگران و یا هر دو زیان‌بخش باشد و فرد نتواند انتظارات خود و دیگران را برآورده سازد. نتیجه چنین فرایندی، افزایش استرس، اضطراب مرگ و احتمالاً سایر اختلالات روانی خواهد بود.

در مورد هوش اخلاقی و اضطراب مرگ، یافته‌ها حاکی از ارتباط معنادار آنها و هم‌راستا با سایر تحقیقاتی که رشد هوش اخلاقی را سبب کاهش اضطراب مرگ در نیروهای امدادی^[۱۹] و کارکنان آتش‌نشانی^[۲۰] یافته بودند، بود که بیانگر نقش هوش اخلاقی در ایجاد و تقویت کاربست‌های سازگارانه، کاهش اضطراب مرگ و استرس در سربازان است. زیرا هوش اخلاقی ترکیبی از خودآگاهی، خودکنترلی و اراده بوده و توانایی تشخیص افکار و رفتار درست از غلط و کنترل افکار و رفتار ناشایست را به فرد می‌دهد. از آنجا که اضطراب مرگ، افکار و تصاویر ذهنی مزاحم و غیرقابل کنترل

برای سنجش میزان برازش مدل پیشنهادی، از نرم‌افزار Amos ورژن ۲۲ استفاده شد. نتایج نشان داد که جهت‌گیری مذهبی درونی و بیرونی قادرند نقش واسطه‌ای بین هوش اخلاقی و هوش اجتماعی با اضطراب مرگ در سربازان ایفا کنند؛ زیرا مقدار شاخص برازندگی (GFI)، شاخص برازندگی تعدیل شده (AGFI)، شاخص برازش افزایشی (IFI) و شاخص برازش تطبیقی (CFI) در مدل، بیشتر از ۰/۹ بود. همچنین در مدل‌های مطلوب، شاخص نسبت کای اسکوئر به درجه آزادی (df/X^2) باید در دامنه ۱ الی ۳ باشد که در مدل حاضر نیز در همین دامنه قرار گرفت. ضمناً شاخص ریشه میانگین مربع خطای برآورد (RMSEA) باید کوچک‌تر از ۰/۰۹ باشد که در مدل مطالعه حاضر برابر با ۰/۰۸ به‌دست آمد که نشان‌دهنده اعتبار مطلوب مدل است (جدول ۳).

جدول ۳) برازش الگوی پیشنهادی با داده‌ها براساس شاخص برازندگی

شاخص	شاخص	شاخص	شاخص	شاخص	شاخص	شاخص	شاخص
برازندگی الگو	CFI	IFI	AGFI	GFI	df/X ²	DF	X ²
الگوی پیشنهادی	۰/۹۳۶	۰/۹۲۴	۰/۹۲۱	۰/۹۷۹	۲/۷۱۸	۱۵	۴۰/۷۷

بحث

نتایج به‌دست آمده در مطالعه، بیانگر معنادار بودن اثر مستقیم هوش اجتماعی بر میزان اضطراب مرگ سربازان بود که با یافته‌های مطالعات همسو، هم‌خوانی دارد^[۱۱-۱۵]. در تمامی این مطالعات دیده شده که با افزایش توانایی و مهارت هوش اجتماعی و افزایش خودکارآمدی، سطح اضطراب مرگ کاهش می‌یابد. یافته‌های مطالعه

- ations on Philippine migrant care workers for elderly people. *Clin Interv Aging*. 2015;10: 1053-1061.
- 3- Robah K. Determinants of existential Death Anxiety A cross-sectional survey study on the effect of age, gender and religious affiliation on Death Anxiety [dissertation]. Netherlands: University Of Twente; 2017.
  - 4- Furer P, Walker JR. Death anxiety: A cognitive-behavioral approach. *J Cogn Psychother*. 2008;22:167-82.
  - 5- Fromm E. The will to live. *Preve Medi*. 1976;5(4):518-521.
  - 6- Thorndike EL. Intelligence and its use. *Harper's Mag*. 1920;140:227-35.
  - 7- Snow NE. Virtue as social intelligence: An empirically grounded theory. Routledge; 2010.
  - 8- Honeywill R. The man problem: destructive masculinity in Western culture. Springer; 2016.
  - 9- Silvera D, Martinussen M, Dahl TI. The Tromsø Social Intelligence Scale, a self-report measure of social intelligence. *Scand J Psychol*. 2001;42(4):313-9.
  - 10- Goleman D. Social intelligence: the new science of human relationships. *J Psychol Organ Cult*. 2012;3(2):75-8.
  - 11- Darban F, Karamzahi R, Balouchi A, Safarzi E, Salehian T, Hoseynzahi M, Zareban I. The relationship between social intelligence and death anxiety among elderly people living in Iranshahr, Iran. *Int J Ment Health Addict*. 2016;14(6):896-900.
  - 12- Shahbazi O. Investigate the relationship between social and moral intelligence with death anxiety: the mediation role of religious orientation soldiers [dissertation]. Urmia: Islamic Azad University; 2018. [Persian]
  - 13- Aradilla-Herrero A, Tomás-Sábado J, Gómez-Benito J. Death attitudes and emotional intelligence in nursing students. *OMEGA*. 2013;66(1):39-55.
  - 14- Lewis GM, Neville C, Ashkanasy NM. Emotional intelligence and affective events in nurse education: A narrative review. *Nurse Educ Today*. 2017;1(53):34-40.
  - 15- Naderi F, Roushani KH. The relations between spiritual intelligence, social intelligence and death anxiety in Ahwaz woman seniles. *Sci Res Q Woman Cult*, 2010;2(6):55-67. [Persian]
  - 16- Borba M. The step-by-step plan to building moral intelligence. *Nurturing Kids Heart & Souls*. National Educator Award, National council of Self-esteem: Jossey-Bass. 2005:17-23.
  - 17- Gerjolj S. Happiness, enjoying Food, and the smell of Moral intelligence. *Czasopismo Naukowo-kulturalne*. 2012:27-38.
  - 18- Belohlavek P. The unicast ontology of ethical intelligence. Blue Eagle Group; 2007.
  - 19- Golzar H, Tozenda jani H, Shamsaldiny A. Investigating the relationship between moral intelligence and death anxiety in relief forces. The 3th National Conference in Mental Health and Wellness. 2015. [Persian]
  - 20- Golzar H, Tozendajani H. Relationship between moral intelligence and meaning of life with death anxiety in rescue personal of Sari city. *Indian J Fundam Appl Life Sci*. 2015;5:3607-13.
  - 21- Taghavi S, Asadi F. Comparison of spiritual intelligence, spiritual experiences, religious orientation, and their correlation among engineering students and students who come and go to Shiraz University Mosque. *Qura Med*. 2018;3(2):63-66. [Persian]
  - 22- Sadeghi S, Sadeghi O, Tavakolizadeh J, Tohidi Nik HR,

در خصوص مرگ خود و نزدیکان است، هوش اخلاقی، با تقویت خودکنترلی در سربازان و تقویت توانایی آنها در کنترل افکار و تصاویر ذهنی مزاحم، اضطراب مرگ در آنها را کاهش می‌دهد.

در مورد اثر مستقیم و واسطه‌ای جهت‌گیری مذهبی بر اضطراب مرگ در سربازان، نتایج حاصل از آزمون سوبل، مانند سایر مطالعات [۲۴-۲۶] اثر مستقیم جهت‌گیری مذهبی درونی و اثر واسطه‌ای آن در ارتباط بین هوش اخلاقی و هوش اجتماعی با اضطراب مرگ را نشان داد. در تشریح آن می‌توان گفت که در جوامع دینی، زیربنای بسیاری از رفتارها، احساسات، باورها و ارزش‌های دینی و معنوی هستند. به عبارت دیگر، جهت‌گیری‌ها و باورهای بنیادین سربازان، همانند یک مرکز پایش و کنترل عمل کرده و تمامی مهارت‌های ذهنی، شناختی و رفتاری آنها را کنترل یا تعدیل می‌کند.

سربازانی که جهت‌گیری مذهبی بیرونی دارند، مرگ را به معنای فنا و نابودی می‌دانند و بدیهی است که انسان از فنا و نیستی وحشت دارد. اگر انسان مرگ را به این معنا تفسیر کند، حتماً از آن گریزان خواهد بود. از این رو حتی در بهترین حالات زندگی، فکر مرگ، شهید زندگی را در کام او زهر می‌کند. در مقابل، سربازان برخوردار از جهت‌گیری مذهبی درونی، مرگ را پایان زندگی نمی‌دانند و آن را آغاز رسیدن به نتایج اعمال خود می‌بینند. نتیجه، سبب پرهیز از اعمال زشت و معاصی و اهتمام به وظایف دینی و انسانی شده و با پشتوانه امن روحی که ایجاد می‌کند، ترس و اضطراب از مرگ را کاهش می‌دهد.

نتیجه‌گیری

توانایی‌هایی نظیر هوش اجتماعی و هوش اخلاقی، در تعامل با نقش میانجی‌گری جهت‌گیری مذهبی درونی، در تبیین اضطراب مرگ در سربازان نقش دارند و در مجموع یک سوم از واریانس اضطراب مرگ در سربازان، از طریق متغیرهای این مدل تبیین می‌شود. لذا لازم است که هوش اجتماعی، هوش اخلاقی و جهت‌گیری مذهبی درونی در سربازان کشور، به صورت همزمان ارتقا یابد.

تشکر و قدردانی: این تحقیق مستخرج از طرح پژوهشی مصوب دانشگاه پیام نور است. صمیمانه از تمام کسانی که ما را به نحوی در انجام این آری نمودند، سپاس‌گزاری می‌نماییم.

تأییدیه اخلاقی: به کلیه مشارکت‌کنندگان در پژوهش، قبل از انجام طرح، در مورد اهداف و روند اجرا، اطلاعات کافی داده شد و از آنها رضایت آگاهانه جهت شرکت در پژوهش اخذ شد.

تعارض منافع: هیچگونه تعارض منافی وجود ندارد.

سهم نویسندگان: مظفر غفاری (نویسنده مسئول): پژوهشگر اصلی، نگارنده مقدمه، تحلیل‌گر آماری (۵۰٪)؛ احمد اسمعیلی (نویسنده دوم): نگارنده بحث، روش‌شناس (۵۰٪).

منابع مالی: اعتبار مالی این پژوهش توسط دانشگاه پیام نور تأمین شده است.

منابع

- 1- Stevelink SAM, Malcolm EM, Mason C, Jenkins S, Sundin J, Fear NT. The prevalence of mental health disorders in (ex-) military personnel with a physical impairment: a systematic review. *Occup Environ Med*. 2015;72:243-251.
- 2- Ron P. It is not their war: the impact of military oper-

- questions. *J Psycho*. 2003;5(4):331-44.[Persian]
- 29- Lennick D, Kiel F. *Moral intelligence: Enhancing business performance and leadership success*. New Jersey: Wharton School Publishing; 2008.
- 30- Esmaili Z, Beheshtifar M, Esmaili H. Relationship between managers, moral intelligence and their building trust in the executive organizations of Kerman city. *Ethc sci Tech*. 2013;8(1):70-84.[Persian]
- 31- Siadat S, kazemi I, Mokhtaripour M. Relationship between moral intelligence and the team leadership in administrators from faculty members' point of view at the medical sciences university of Isfahan 2008-2009. *J Health Admi*. 2009;12(36):61-9.[Persian]
- 32- Hajizadeh M. Validation of social intelligence scale and its relationship with happiness and aggression in students at Islamic azad university, Ahvaz.[Dissertation]. Islamic Azad University, Ahvaz Branch; 2000. [Persian]
- 33- Allport GW, Ross JM. Personal religious orientation and prejudice. *J Pers Soc Psychol*. 1967;5(4):432-40.
- Khodayay Z. The relationship between religious orientation and psychological well-being among Gona-bad medical sciences in the academic year of 2011-2012. *Islam and Heal J*. 2014;1(4):57-63.
- 23- Tsang JA, Rowatt WC. The relationship between religious orientation, right-wing authoritarianism, and implicit sexual prejudice. *Int J Psychol Relig*. 2007;17(2):99-120.
- 24- Ahmad AA, Gaber OH. The relationship between death anxiety, level of optimism and religiosity among adult cancer patients: A predictive study. *Int J Psychol Stud*. 2019;11(1): 26-35.
- 25- Jong J, Ross R, Philip T, Chang SH, Simons N, Halberstadt J. The religious correlates of death anxiety: A systematic review and meta-analysis. *Religion Brain Behav*. 2018;8(1):4-20.
- 26- Rahbar, A., Souri, F. State and ideal political security model in religious society. *State Stud*, 2016; 2(5): 101-133.[Persian]
- 27- Van den Berg C, Soeters J. Self-perceptions of soldiers under threat: A field study of the influence of death threat on soldiers. *Mil Psychol*. 2009;21(2):16-30
- 28- Rajabi GH R, Bohrani M. Factor analysis death anxiety